

ԻՋԵՎԱՆ

ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

Իջևան 2015

Ծրագրի իրականացման թիվ

Մարիամ Աղինյան	Մարիամ Աղինյան, Եվրոպական կրթական տարածաշրջանային ակադեմիայի ուսանողուհի, քաղաք Իջևան
Դշխուհի Սահակյան	Կ.գ.թ., ԿՏԲԿ հայաստանյան գրասենյակ, ՇՄՊՏԳԾ փորձագետ
Էվելինա Ղուկասյան	Կ.գ.թ. ՀՀ ԳԱԱ հիդրոէկոլոգիայի և ձկնաբանության ինստիտուտ, ԿՏԲԿ ՇՄՊՏԳԾ փորձագետ
Արփինե Հակոբյան	«ՀԿ Կենտրոն» Քաղաքացիական հասարակության զարգացման հասարակական կազմակերպության համակարգող
Հերմինե Գասպարյան	«ՀԿ Կենտրոն» ՔՀԶ ՀԿ-ի «Հզորացված ՔՀԿ-ներ հանուն կայուն բնապահպանության. բնապահպանական կառավարման խթանում ՔՀԿ-ների զարգացման միջոցով» ծրագրի համակարգող
Աջակից	Իջևանի քաղաքապետարան

«Հզորացված ՔՀԿ-ներ հանուն կայուն բնապահպանության. բնապահպանական կառավարման խթանում ՔՀԿ-ների զարգացման միջոցով» ծրագիրն իրականացվում է «ՀԿ Կենտրոն» ՔՀԶ ՀԿ-ի կողմից:

Ծրագրի նպատակն է՝ հանրային մասնակցության խթանումը ՀՀ բնապահպանական կառավարման գործընթացում:

Ծրագիրը ֆինանսավորվում է Եվրոպական միության «Բնապահպանական կառավարման հզորացում ոչ կառավարական կազմակերպությունների կարողությունների զարգացման միջոցով» ծրագրի շրջանակներում, որն իրականացվում է ՄԱԶԾ/ԳԷՀ Փոքր դրամաշնորհների ծրագրի միջոցով:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Քաղաքապետի ուղերձը	3
Ավագանու նիստի որոշումը	4
1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	5
1.1. ՖԻԶԻԿԱԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	5
1.1.1. Աշխարհագրական դիրքը	5
1.1.2. Կլիման	5
1.1.3. Երկրաբանական կառուցվածքը	5
1.1.4. Ջրային ռեսուրսները	6
1.1.5. Հողերը	7
1.1.5.1. Քաղաքի հողօգտագործման գոտիները	7
1.2. ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	7
1.2.1. Ֆլորան և ֆաունան	7
1.3. ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	15
1.3.1. Բնակչությունը	15
1.3.2. Սոցիալական վիճակը	16
1.3.2.1. Արտագաղթը	16
1.3.2.2. Գործազրկությունը և աշխատանքով ապահովվածությունը	16
1.3.3. Քաղաքի տնտեսությունը	16
1.3.3.1. Արդյունաբերությունը	17
1.3.3.2. Տրանսպորտը և տրանսպորտային ցանցը	17
1.3.3.3. Առևտրի և սպասարկման ոլորտը	18
1.3.4. Քաղաքի ինֆրակառուցվածքը	18
1.3.4.1. Կոմունալ տնտեսությունը	18
1.3.4.2. Հեռահաղորդակցությունը	18
1.3.4.3. Էներգամատակարարումը և գազաֆիկացումը	19
1.3.5. Առողջապահությունը	19
1.3.6. Գիտությունը, կրթությունը և մշակույթը	19
1.3.7. Վարչատարածքային կառույցները	21
1.3.8. Զանգվածային լրատվամիջոցները	21
1.3.9. Քաղաքի տեսարժան վայրերը	21
2. ՔԱՂԱՔԻ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ	24
2.1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	24
2.1.1. Ջրային ռեսուրսների որակը	24
2.1.2. Հողային ռեսուրսների համակարգը	26
2.2. ԹԱՓՈՆՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ	26
2.2.1. Աղբավայրերը	27
2.2.2. Արդյունաբերական և կենցաղային թափոնների աղբահանությունը	27
3. ԱՂՏՈՏՄԱՆ ԱՂՔՅՈՒՐՆԵՐԸ	28
3.1. ՄԹՆՈԼՈՐՏԱՅԻՆ և ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱՆԵՏՈՒՄՆԵՐԸ	28
3.2. ՀՈՍՔԱՋՐԵՐԸ	28
4. ՔԱՂԱՔԱՅԻՆՆԵՐԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ	29
4.1. ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ	29
4.1.1. Հիվանդությունների տարածվածությունը	29
5. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ և ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԱՏՉԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ	29
6. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄՈՆԻԹՈՐԻՆԳԸ	29
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԾԱՌ 1	30
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԾԱՌ 2	31
ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԻ ԾԱՌ	32
ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԼԱՆ ԻՋԵՎԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՀԱՄԱՐ	33
Փաստաթղթի կազմման աջակիցները	36

ԻԶԵՎԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Իջևանի տարածաշրջանն ունի հարուստ բնություն և կարող է դառնալ զբոսաշրջության կենտրոն: Սակայն այստեղ շատ են բնապահպանական խնդիրները, որոնց լուծման համար քաղաքապետարանը և համայնքի ավագանին կատարում են լուրջ աշխատանքներ:

Իջևան քաղաքում, սկսած 2012 թ.-ից, իրականացվում են կանաչապատման մեծածավալ աշխատանքներ: Քաղաքի տարբեր հատվածներում տնկվել են տարատեսակ ծառեր՝ ուռենիներ, սյունաձև նոճիներ (тыя), արմավենիներ, մշտադալար թփեր: Կատարված աշխատանքի արդյունքում ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության և «Հայաստանի համայնքների միության» կողմից անցկացված «Լավագույն համայնք 2013» մրցանակաբաշխության «Կանաչապատ համայնք» անվանակարգի հատուկ մրցանակը շնորհվել է Իջևան քաղաքին:

Մեծ աշխատանքներ են կատարվել ջրային ռեսուրսների պահպանման ուղղությամբ: «Վորլդ Վիժն» միջազգային կազմակերպության հետ պարբերաբար իրականացվում են Ադստն գետի հունի մաքրման աշխատանքներ՝ հատկապես այն հատվածներում, որտեղ կուտակվում է ավելորդ աղբ: Վերջին 20 տարիների ընթացքում «Սպիտակ ջուր» արհեստական ջրամբարը լցվել էր մեծ քանակությամբ ջրաբերուկներով՝ ստեղծելով էկոլոգիապես ոչ բարենպաստ միջավայր: Ներկայումս գետի հունը բացվել է, և ջրամբարը մաքրվում է ջրաբերուկներից: Սակայն հիմնախնդիրը վերջնականապես լուծելու համար հարկավոր են լուրջ ֆինանսական ներդրումներ:

Քաղաքի մաքրման աշխատանքներն ավելի արդյունավետ կազմակերպելու համար Իջևանի քաղաքապետարանը ձեռք է բերել տեխնիկական նոր միջոցներ և խստորեն հետևում է աղբահանության և սանիտարական մաքրման կազմակերպմանն ու իրականացմանը:

Աշխատանքներ են տարվում նաև առանձնացված աղբահանություն իրականացնելու ուղղությամբ:

Չնայած կատարված աշխատանքներին՝ բնապահպանական խնդիրները մինչև վերջ լուծված չեն: Իջևանի քաղաքապետարանը, կարևորելով վերոհիշյալ խնդիրները, պատրաստ է համագործակցելու դրանց լուծմամբ հետաքրքրված կազմակերպությունների և միջազգային կառույցների հետ:

Իջևանի համայնքի ղեկավար

Վարդան Ղալումյան

Համայնքի առաքելությունն է .
«Թափոնների արդյունավետ կառավարման ճանապարհով ստեղծել բարեկարգ
քաղաք և բարելավել բնակչության սոցիալ-տնտեսական պայմանները»

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1.1. ՖԻԶԻԿԱՍՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

1.1.1. Աշխարհագրական դիրքը

Տավուշի մարզը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության հյուսիս-արևելքում, զբաղեցնում է 2704կմ² տարածք, որի զգալի մասը պատված է խառնանտառներով: Հարավում և հարավ-արևելքում սահմանակից է Գեղարքունիքի և Կոտայքի մարզերին, հյուսիսում՝ Վրաստանի Հանրապետությանը, իսկ արևելքում և հյուսիս-արևելքում՝ Ադրբեջանի Հանրապետությանը, որի շփման գիծը 300 կմ է: Մարզն ունի 57 գյուղական և 5 քաղաքային համայնք, մարզկենտրոնն է Իջևան քաղաքը: Իջևանը գտնվում է Աղստև գետի երկու ափերին: Համայնքը զբաղեցնում է 2767 հա տարածք:

1.1.2. Կլիման

Իջևանը գտնվում է բարեխառն բնակլիմայական գոտում: Իջևանի կլիման չափավոր տաք է և խոնավ, ձմեռը մեղմ է՝ թույլ արտահայտված ցամաքայնությամբ: Օդի միջին ջերմաստիճանը ամռանը կազմում է մոտ 29 °C, ձմռանը՝ -3 °C: Օդի միջին ջերմաստիճանը +11°C է , օդի բացարձակ առավելագույն ջերմաստիճանը՝ +39 °C, օդի բացարձակ նվազագույն ջերմաստիճանը՝ - 19 °C, վերջինս կրկնվում է 19-20 տարին մեկ: Ձմեռը կարճ է, առանց հաստ ձյան ծածկույթի: Օդի ջերմաստիճանի տարեկան ամպլիտուդը չի գերազանցում 20-22°C-ը: Միջին տարեկան ջերմաստիճանը 10,6 °C է, հունվարին միջին ամսական ջերմաստիճանը 0°C է, հուլիսին՝ 21,3°C: Ձյան ծածկույթի հաստությունը ձմռանը տատանվում է 10-12 սմ-ի սահմաններում: Ծովի մակերևույթից միջին բարձրությունը 730մ է: Տարեկան տեղումների քանակությունը 563 մմ է, հարաբերական խոնավությունը տատանվում է 70-79 %-ի սահմաններում:

1.1.3. Երկրաբանական կառուցվածքը

Իջևան քաղաքը գտնվում է Աղստև գետի փոքր-ինչ լայնացած գետահովտում, շրջապատված Իջևանի, Ոսկեպարի, Մթնասարի և Պապաքարի ծալքաբեկորավոր լեռնաշղթաներով: Իջևան քաղաքի երկրաբանական կառուցվածքը բաղկացած է չորրորդական ժամանակաշրջանի համակարգից, որի բացարձակ հասակը կազմում է 1.5-2 մլն տարի և կազմված է ալուվիալ, պրոլյուվիալ, ջրասառցադաշտային, լճային, գետային, հեղեղային գոյացումներից: Կան նաև որոշակի տրավերտինային գոյացումներ:

1.1.4. Ջրային ռեսուրսները

Իջևան քաղաքի հարավային մուտքի մոտ է գտնվում Աղստև գետի վրա կառուցված «Սպիտակ լիճ» ջրամբարը: Այն կառուցվել է խորհրդային տարիներին: Ջրամբարը իջևանցիների և քաղաքի հյուրերի հանգստի սիրված վայրերից էր: Արհեստական լճի ջրթողման համակարգում առկա խնդիրների պատճառով տարիների ընթացքում ջրամբարը լցվել էր ջրաբերուկներով, ավազով և տիղմով, որի հետևանքով լճի մեծ մասը վեր էր ածվել կղզյակների, իսկ մի մասն էլ դարձել էր ճահճուտ: 2014 թվականին կատարվել են մեծածավալ աշխատանքներ՝ էկոլոգիական կարևոր նշանակություն ունեցող այս խնդիրը լուծելու համար: Արդյունքում գետի հունը բացվել է. ջրամբարը մաքրվում է ջրաբերուկներից: Սակայն հիմնախնդիրը վերջնականապես լուծելու համար հարկավոր են լուրջ ֆինանսական ներդրումներ:

Իջևան քաղաքի կենտրոնով է անցնում Աղստև գետը: Այն Կուր գետի աջ վտակն է: Աղստև գետը սկիզբ է առնում Փամբակի լեռնաշղթայի Թեժ լեռան հյուսիսարևմտյան լանջից՝ 2985մ բարձրությունից: Գետի երկարությունը 121կմ է: Հոսելով Մարգահովիտի գոգավորությունով, այնուհետև նեղ կիրճով՝ Դիլիջանի մոտակայքում այն հորդանում է՝ դառնալով ջրառատ գետ: Ստորին հոսանքում հովիտն աստիճանաբար լայնանում է և ձուլվում Կուրի հովտին:

Նկ.1. 2. Աղստև գետ

Խոշոր վտակներն են Գետիկը, Բլղանը, Հաղարծինը, Մառնաջուրը, Պայտաջուրը, Ոսկեպարը: Հորդացումների և վարարումների ժամանակ վտակները վերածվում են սելավների՝ ավերածություններ պատճառելով հարակից տարածքներին: Գետի սնումը հիմնականում հալոցքային է (45%), ստորերկրյա (29%) և անձրևային (26%): Հիմնականում վարարում է գարնան և ամռան սկզբներին: Աղստև գետի տարեկան միջին ծախսը 9.2 մ³/վ է (Իջևան), առավելագույնը՝ 177 մ³/վ (29.08.1990), հոսքը՝ 281 մլն մ³: Միջին և ստորին հոսանքներում ավազանն անտառածածկ է, կան բազմաթիվ առողջարաններ և հանգստյան տներ, հանքային ջրերի աղբյուրներ: Ջուրն օգտագործվում է ոռոգման նպատակով (Հայաստանի բնաշխարհ, 2006):

1.1.5. Հողերը

Քաղաքը գտնվում է ծովի մակերևույթից 650-850 մ բարձրության և Երևանից 137 կմ հեռավորության վրա: Հարավից հյուսիս քաղաքի երկարությունը 3 կմ է, արևելքից արևմուտք միջին երկարությունը 1.5 կմ է: Վարչական տարածքը 462 հա է:

Քաղաքը կառուցվել է հիմնականում թեքությունների վրա և իր տարածքի 75%-ով սահմանակից է անտառներին:

1.1.5.1. Քաղաքի հողօգտագործման գոտիները

Քաղաքում տարբերակում են հողօգտագործման չորս գոտիներ.

I. արդյունաբերական գոտին զբաղեցնում է քաղաքի հյուսիսարևելյան մասը: Այստեղ են գտնվում գորգագործական, փայտամշակման կոմբինատները, մեխանիկական գործարանը:

II. Հին քաղաքը և քաղաքի կենտրոնական գոտին ընդգրկում է քաղաքի կենտրոնական մասը, որտեղ գտնվում են շուկան, խոշոր խանութները, ավտոկայանը, բանկերը, մարզպետարանը, հիվանդանոցը, պոլիկլինիկական, դեղատները և քաղաքապետարանը:

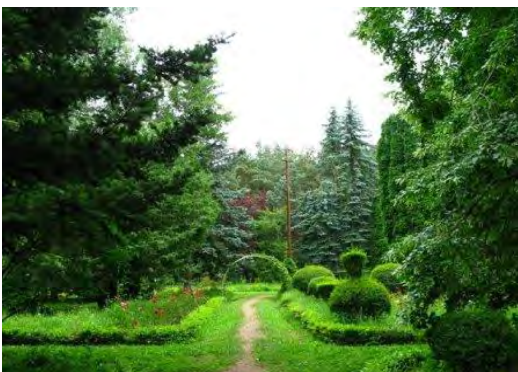
III. Խիտ բնակեցված գոտին տեղակայված է քաղաքի արևելյան մասում՝ կառուցապատված բարձրահարկ շենքերով:

IV. Արվարձանային գոտին գտնվում է քաղաքի հյուսիսային, արևելյան և հարավային մասերում: Դա առանձին ընտանիքների համար նախատեսված առանձնատներով շրջան է:

1.2. ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

1.2.1. Տիրան և ֆաունան

Իջևանը շրջապատված է խառն անտառներով: Իջևանի բուսաբանական այգին (դենդրոպարկը) քաղաքի այցետունն է: Այն հիմնադրվել է 1962 թվականին անտառագետ, կենսաբանական գիտությունների թեկնածու, Լյուդվիկ Եղիայի Սայադյանի նախաձեռնությամբ: Աշխատել է այգում 1962-2001թթ., որոնցից 27 տարին որպես տնօրեն: Ներկայիս տնօրենն է նրա որդին՝ Մելիակ Սայադյանը:

Նկ. 3. Իջևանի բուսաբանական այգին

Բուսաբանական այգում փորձարկված շուրջ 1000 ծառերից և թփերից 40 տեսակ լավագույն քննություն են բռնել Իջևանի հողակլիմայական պայմաններում: Իջևանի բուսաբանական այգին ներկայումս աշխարհի այլ աշխարհագրական շրջաններից ներմուծված ծառերի և թփերի տեսակային կազմով Հանրապետությունում ամենահարուստն է: Բուսաբանական այգին և Իջևան քաղաքը հարուստ են հիմալայան

մայրիներով, որի համար Իջևանը ստացել է կեղրագրատ անունը: Բուսաբանական այգին Հայաստանում ողջ տարին ծաղկող միակ բուսաբանական օբյեկտն է, քանի որ հունվար և փետրվար ամիսներին այստեղ կարելի է տեսնել ծաղկած ծառատեսակներ և թփեր (ձմեռնածաղիկ վաղ, լեռնածաղիկ, հոնի սովորական, ջախակեռաս):

Տեղական ծառատեսակներից այստեղ մեծ խմբերով ներկայացված են արևելյան հաճարենին, արջատիլենին, վրացական և արևելյան կաղնիները, բոխին և այլն: Այստեղ է գտնվում արջատիլենու միակ ծառուղին: Իջևանի բուսաբանական այգին կարելի է դասել ՀՀ և անգամ նախկին Խորհրդային Միության լավագույն գիտական հաստատությունների շարքում: Այստեղ հաճախակի հրավիրվել են գիտաժողովներ: Բուսաբանական այգին գտնվում է ծովի մակարդակից 630-650 մ բարձրության վրա: Այստեղ գետի աջ ափը զբաղեցնում է 8.5 հա տարածք: Իջևանի ֆլորիստական շրջանը մտնում է հոլարկտիկական բուսական թագավորության դիրկումբորեալ բուսական մասի, կովկասյան մեզոֆիլային անտառների, կիսաչոր մերձարևադարձային շրջանի համեմատաբար խոնավ ենթաշրջանի մեջ: Բուսաբանական այգում տեղ են գտել տարբեր բույսերի և ծառերի տեսակներ, որոնց մի մասը Հայաստանում հազվադեպ հանդիպող տեսակներ են՝ գրանցված են «Կարմիր» գրքում:

Նկ. 4. Վրացական կաղնի

Միատուն է, բարձրությունը՝ 40-50 մ: Առաջին 80 տարում կաղնին աճում է դեպի վեր՝ հասնելով մինչև 50 մ բարձրության, իսկ հետո ողջ կյանքի ընթացքում շարունակում է աճել լայնքով (հաստությամբ): Տերևները հերթադիր են՝ կոշտ, կաշենման, բլիթավոր կամ ամբողջական, ատամնաեզր, կարճ կոթուններով, թավոտ կամ մերկ: Շնորհիվ բնափայտի ամրության՝ օգտագործվում է նաև շինարարության, կահույքի

արտադրության, ատաղձագործության և տնաշինության մեջ: Նրանից պատրաստում են մանրահատակ, ֆաներա, տակառ, որը կարևոր դեր ունի կոնյակի մշակման ընթացքում: Կաղնին՝ որպես դեկորատիվ և ֆիտոնցիդային, աճեցվում է զբոսայգիներում և մայրթերերին: Որոշ տեսակների կեղևից պատրաստում են խցան, ստանում գորգագործության մեջ կիրառվող դիմացկուն և լուսակայուն ներկ: Կեղևով դաբաղում են կաշին:

Նկ. 5. Բոխի (*Carpinus orientalis*)

Ոչ մեծ ծառ է 5-15 մ բարձրությամբ: Պատկանում է կեչազգիների ընտանիքին (Betulaceae): Բունը ծուռումուռ է, անկյունավոր, ծածկված 20-40 սմ տրամագծով սևամոխրագույն կետերով: Տերևները մուգ կանաչ են, աշնանը դառնում են կիտրոնադեղին: Օվալաձև են, 2-5 սմ երկարությամբ, 1,5-3 սմ լայնությամբ, սրածայր, ատամնաեզրերով:

Պտղաբեր կատվիկները բաց կանաչավուն են: Ծաղկում են ապրիլին, պտուղները հասունանում են հոկտեմբերին: Ջերմասեր են, պահանջկոտ չեն հողի նկատմամբ, չորադիմացկուն են:

Ծառն արտակարգ լուսասեր է, աճում է անտառներից դուրս, լուսավոր վայրերում: Դանդաղ է աճում: Ընտանի ու վայրի կենդանիները հաճույքով են սնվում բոխու տերևներով ու մատղաշ ընձյուղներով: Կանաչապատման մեջ օգտագործվում է պուրակների խմբերի, ծառուղիների, կենդանի պատնեշների ձևավորման ժամանակ: Չնայած դանդաղաճությանը՝ երկար ժամանակ պահպանում է իր ձևը, ծխադիմացկուն և գազադիմացկուն է: Բոխու բնափայտը հիմնականում կիրառվում է այն բնագավառներում, որտեղ անհրաժեշտ են փայտի ամրությունը և կայունությունը: Հաճախ օգտագործվում է ձեռքի գործիքների բռնակների, բիլիարդի կիի, գոլֆի մականների և այլ իրերի պատրաստման մեջ: Կիրառվում է նաև մանրահատակի պատրաստման համար, սակայն պահանջկոտ է կայուն ջերմության և խոնավության նկատմամբ:

Նկ. 6. Հաճարենի (Fagaceae)

Կյանքի առաջին 15-20 տարին հաճարենին շատ դանդաղ է աճում, իսկ 50-80 տարեկանում հասնում է իր առավելագույն չափերին: Հաճարենին սովորաբար է: Ունի հողապաշտպան հատկություն: Հաճարենու թափված տերևները հաստ շերտով պատում են հողը՝ կլանելով անձրևաջրերն ու հալոցքը: Բնափայտը շատ ամուր է: Օգտագործվում է շինարարության մեջ, հատկապես ստորջրյա կառույցներում: Բնափայտն ամուր է, առաձգական: Դրանից պատրաստում են մանրատախտակ, կահույք և այլ իրեր: Հաճարենին ապրում է 400 և ավելի տարի: 2012 թվականից Իջևանում իրականացվում են լայնածավալ կանաչապատման աշխատանքներ: Քաղաքի Ուսանողական փողոցից դեպի բուսաբանական այգի տանող ճանապարհին տնկվել են ուռենիներ, իսկ Սպիտակ լճին հարող տարածքում՝ Այլանդ տեսակի ծառեր: Ազատության հրապարակում կազմակերպված ծառատնկման ընթացքում տնկվել են նաև լորենի և հացենի: Քաղաքի կենտրոնական հատվածներում աճում են արմավենիներ, որոնք շատ լավ հարմարվել են Իջևանի բնակլիմայական պայմաններին:

Նկ. 7. 8. Իջևանի կենտրոնական զբոսայգին և հրապարակը

«Լավագույն համայնք» 2013 մրցանակաբաշխությանը, որն անցկացվեց ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության և «Հայաստանի համայնքների միության» կողմից տեղական ինքնակառավարման համակարգի 17-ամյակի նախօրեին, անմասն չմնաց նաև Իջևանը: «Կանաչապատ համայնք» անվանակարգում հատուկ մրցանակը շնորհվեց Իջևան քաղաքին: Իջևանի քաղաքապետարանը մշտապես համագործակցում է քաղաքում կանաչ տարածությունների ավելացմամբ և պահպանմամբ հետաքրքրված կազմակերպությունների հետ:

Իջևան քաղաքի շրջակա անտառներում ապրում են գայլեր, աղվեսներ, լուսաններ, նապաստակներ, այծյամներ (կիստարներ), արջեր, օձեր, մողեսներ, ոզնիներ և այլ կենդանատեսակներ:

Նկ. 9. Սովորական ոզնի (*Erinaceus europaeus*)

Սովորական ոզնիների մարմնի երկարությունը 20-25 սմ է, պոչինը՝ 2 - 3, 5 սմ: Փոքրի մորթին գորշ է: Ակտիվ են գիշերը: Ձմռանը քուն են մտնում: Մնվում են միջատներով և մանր ողնաշարավորներով (այդ թվում՝ օձերով): Օգտակար են, ոչնչացնում են վնասակար միջատներին:

Նկ. 10. Այծյամ (կիստար) (*Capreolus capreolus*)

Եղջերուների ընտանիքի երկամբակավոր կաթնասուն կենդանի է: Մարմինը սլացիկ է, բարեկազմ: Երկարությունը 100-150 սմ է, պոչինը՝ 3 սմ, կենդանի զանգվածը՝ 41 կգ: Վերջույթները երկար են, գլուխը՝ փոքր, ականջները՝ սրածայր, աչքերը՝ մեծ: Արուի եղջուրները 3 ելուստով են՝ 10-20 սմ, էգը հիմնականում անեղջուր է: Մորթին գեղեցիկ է.

ամռանը շիկակարմիր է, ձմռանը՝ գորշ: Ապրում է անտառատափաստաններում, գետերի ափերին, հարթավայրային և լեռնային ոչ խիտ անտառներում, բարձրանում է մինչև 3000 մ բարձրության լեռները:

Նկ. 11. Սովորական աղվես (*Vulpes*)

Ավելի փոքր են, քան միջին չափի ընտանի շունը, բնութագրվում են երկար նեղ մոտրթով և խիտ պոչով: Աղվեսի մարմինը ձգված է (երկարությունը՝ մինչև 90 սմ), պոչը թավ է (երկարությունը՝ 40-60 սմ), կենդանի զանգվածը՝ 5-8 կգ: Մազածածկը խիտ է, փափուկ գորշադարչնավուն, հարդակարմրադեղնավուն և այլ երանգներով: Ականջների արտաքին մասը սև է,

ոտնաթաթերի տակը՝ մորթապատ:

Աղստև գետի ավազանի իխտիոֆաունայի վերաբերյալ տեղեկությունները սակավաթիվ են և կցկտուր: Վ.Վլադիմիրովայի աշխատանքներում առանձին տեղեկություններ են բերվում կարմրախայտի մասին (Владимирова, 1948): Կան նաև սվյալներ գետում ձկների որոշ տեսակների (Թեփուղ, Քուռի կողակ, Քուռի բեղլու) տարածվածության մասին (Дадикян, 1971, 1986):

2010թ. կատարված ձկնաբանական հետազոտությունները հնարավորություն տվեցին ձեռք բերելու տեղեկություններ ձկնաշխարհի տեսակային կազմի, ավազանում ձկների տարածվածության, բազմացման, միգրացիայի, մանրածկան և հասուն կենդանիների կուտակման վայրերի և տարբեր տեսակների փոխհարաբերությունների մասին:

Հիդրոէկոլոգիայի և ձկնաբանության ինստիտուտի կողմից իրականացված հետազոտությունների ընթացքում գետում բացահայտվել է ձկների 9 տեսակ:

Նկ. 12. Քուռի բեղլու (*Barbus lacerta cyri*)

Միջին չափի ձուկ է: Մարմինը գլանաձև է, երկարությունը՝ 14-15 (երբեմն մինչև 25) սմ, զանգվածը՝ 250գ և ավելի:

Մեռահասուն է դառնում 2-4 տարեկանում: Արուներն էգերից ավելի շուտ են հասունանում: Բազմանում է մայիս-օգոստոս ամիսներին, երբ ջրի ջերմաստիճանը անցնում է 14°C-ից, ձվադրում է ջրի արագ հոսքի պայմաններում, գետի խոշոր ավազահատիկներով կամ մանր քարերով պատված հատակին: Յուրաքանչյուր էգ կարող է տարեկան 3-5 անգամ փոքր բաժիններով դնել 2-15 հազար ձկնկիթ: Բնակվում է հոսող ջրերում, արագահոս գետերում և գետակներում: Հանդիպում է միայնակ կամ սակավաթիվ առանձնյակներից կազմված փոքր խմբերով, բազմացման շրջանում՝ նաև մեծաքանակ վտառներով: Սակավաթիվ լինելու պատճառով Քուռի բեղլուն արդյունաբերական նշանակություն չունի: Սիրողական ձկնորսության ցանկալի օբյեկտ է:

Նկ.13. Քուռի կողակ (*Varicorhinus capoeta capoeta*)

ՀՀ-ում ամենատարածված ծածանազգի ձկներից է, հանդիպում է գրեթե բոլոր գետերում, խոշոր ջրամբարներում (մինչև 2300մ բարձրություններում)՝ բացառությամբ Սևանա լճի և նրա մեջ

թափվող գետերի: Ծածանազգիների ընտանիքի ձուկ է: ՀՀ-ում տարածված է Արաքս, Ախուրյան, Արփա, Դեբեդ, Որոտան, Մեծամոր և այլ գետերում:

Համեմատաբար խոշոր է: Մարմինը գլանաձև է, կողքերից թեթևակի սեղմված, երկարությունը՝ 40-50սմ (երբեմն՝ մինչև 75սմ), զանգվածը՝ 5 կգ-ից ավելի: Մեռահասուն է դառնում 4-5 տարեկանում կամ ավելի ուշ: Մեռական երկձևությունը թույլ է արտահայտված: Էգերը սովորաբար խոշոր են արուններից: Բազմանում են ամռան 1-ին կեսին: Ձկնկիթը դեղին է՝ 1.6-1.8 մմ տրամագծով: Հանդիպում է սակավաթիվ առանձնյակներից կազմված վտառներով: Վարում է մերձհատակային կենսաձև: Մնվում է ստորակարգ ջրիմուռներով, դետրիտով և բենթոսով: Մանրաձկները սնվում են պլանկտոնային օրգանիզմներով: Արդյունաբերական նշանակություն չունի: Սիրողական ձկնորսության ցանկալի օբյեկտ է: Ներկայումս պաշարներն զգալի նվազել են, և Քուռի կողակը պահպանության կարիք ունի:

Նկ. 14. Հայկական տառեխիկ (*Alburnoides bipunctatus armeniensis*)

Հայաստանի գետերում և լճերում ամենատարածված ձկնատեսակն է: Փոքրիկ ձկնիկ է, առավելագույն երկարությունը 13սմ է, քաշը՝ 40գ: Մեռահասուն է դառնում 2 տարեկան հասակում: Ձվադրումը տեղի է ունենում ապրիլի սկզբից մինչև հունիսի վերջը: Ձվադրման գնում են նախ՝ գետի ստորին հոսանքում ապրող տառեխիկները, ապա ջրի ջերմաստիճանի բարձրացմանը զուգընթաց՝ նաև միջին և վերին հոսանքում գտնվողները: Ձվադրումը տեղի է ունենում բաժիններով: Տառեխիկը որպես կանոն ապրում է վտառներով: Տառեխիկը գետի միջին հոսանքներում թեփուղի խոշոր առանձնյակների հիմնական կերն է, վերին հոսանքներում՝ կարմրախայտինը: Թվաքանակը կրճատվում է հիմնականում այս ձկնատեսակների կողմից, բայց գետի վերին հոսանքներում կարմրախայտի քանակի կրճատման պատճառով տառեխիկը դարձել է այս հատվածի հիմնական ձկնատեսակը: Փոքր չափերի պատճառով սիրողական ձկնորսության համար մեծ արժեք չի ներկայացնում: Որպես էնդեմիկ ձկնատեսակ ուշադրության արժանի է կենսաբազմազանության տեսակետից: Տառեխիկը գերադասում է գետի հանգիստ, դանդաղ հոսքով մասերը, տեղավորվում է գետում եղած մեծ ժայռաբեկորների, հողաթմբերի ներքևում, որտեղ հոսանքը շատ դանդաղ է կամ նույնիսկ հետադարձ:

Նկ. 15. Կովկասյան թեփուղ (*Leuciscus cephalus*)

Տարածված է Ադստև գետի գրեթե ողջ ավազանում: Գետում և նրա վտակներում թեփուղի տարածման վերին սահմանը համընկնում է գետի մյուս գիշատիչ և սննդային առումով մրցակից ձկնատեսակի՝ կարմրախայտի (*Salmo trutta fario*), տարածման ստորին սահմանի հետ: Թեփուղը նստակյաց ձուկ է, բազմացման նպատակով երկարատև միգրացիաներ չի իրականացնում, այդ իսկ պատճառով նրա թվաքանակը գետի տարբեր հատվածներում

համեմատաբար կայուն է: Թեփուղի խոշոր առանձնյակները գետում ունեն իրենց սեփական որսի տարածքները և մշտապես մնում են գետի այդ հատվածում: Թեփուղի թվաքանակը համեմատաբար բարձր է գետի ստորին և միջին հոսանքներում: Արժեքավոր ձկնատեսակ է: Այս տեսակի միջին երկարությունը 20-22 սմ է: Կարող է ծառայել, որպես սիրողական որսի օբյեկտ:

Մայիտակաձուկ (Alburnus filippi)

Հայաստանի գետերում հանդիպում են սպիտակաձկան երկու տեսակ՝ քուռի և անդրկովկասյան: Բավականին տարածված տեսակ է: Մանր, ոչ արդյունագործական ձկնատեսակ է: Հազվադեպ է հասնում 12սմ երկարության: Այս տեսակի միջին երկարությունը կազմում է 9-10 սմ: Ամռանը կարող է հանդիպել Աղստևի վտակների վերին հոսանքներում, բայց ջերմաստիճանի անկման հետ կուտակումներ է առաջացնում գետի միջին մասերում: Մայիտակաձուկը թեփուղի ամենասիրելի կերն է: Մակավարժեք ձկնատեսակ է: Հետաքրքրություն է ներկայացնում միայն կենսաբազմազանության տեսակետից:

Լերկաձուկ (Barbatula barbatula caucasica)

Մանր ձուկ է: Հայաստանում հանդիպում են երկու տեսակ՝ անգորական և քուռի: Աղստևի ավազանում հետազոտությունների ընթացքում հանդիպել է միայն քուռի լերկաձուկ: Այս տեսակի միջին երկարությունը 9-10 սմ է: Բեղունությունը հասնում է մինչև 7000 ձկնկիթի, որը բավականին մեծ թիվ է այսպիսի մանր ձկան համար: Լերկաձուկը ապրում է հոսող ջրերում, գերադասում է ավազե և քարե գրունտները, թեպետ հանդիպում է նաև գետի տղմոտ հատվածներում: Տարածված է գրեթե ողջ ավազանում, զգայուն է միջավայրի պայմանների փոփոխության նկատմամբ, կարող է ծառայել որպես ջրերի աղտոտվածության ինդիկատոր: Արդյունագործական նշանակություն չունի: Որսը դժվար է ձկան փոքր չափերի, ապրելակերպի և մարմնի ձևի պատճառով:

Կարմրախայտ (Salmo trutta fario)

Կասպիական սաղմոնազգիների գետային ձևն է, քաղցրահամ ջրերի բնիկ տեսակներից: Կարմրախայտը հանդիպում է Հայաստանի գրեթե բոլոր գետերում՝ բացառությամբ Արարատյան հարթավայրի ջրային էկոհամակարգերի, քանի որ այս ձկնատեսակը գերադասում է ապրել լեռնային մաքուր ու սառնորակ գետերում: Կարմրախայտի թվաքանակը 50-60-ական թվականներից ի վեր կրճատվել է հանրապետության գրեթե բոլոր գետերում, որի հիմնական պատճառներն էին բնակմիջավայրի աղտոտվածությունը, ջրօգտագործումը և որսագողությունը: Այս ձկնատեսակի կարգավիճակը համարվում է խոցելի, որսը կարգավորող միջոցառումներ չեն կիրառվում: ԱՊ-ի կանոնադրության համաձայն՝ խոցելի տեսակների որսը արգելված է, սակայն իրականում ձկնորսության ոչ մի հսկողություն չի իրականացվում: Կարմրախայտը գիշատիչ է, որը, կախված չափերից և միջավայրի պայմաններից, կարող է սնվել ինչպես հատակային օրգանիզմներով, այնպես էլ փոքր չափերի ձկներով:

Սակավաթիվ է: Արժեքավոր ձկնատեսակ է, որը կարող է դառնալ արտոնագրային սիրողական որսի օբյեկտ՝ միայն պոպուլյացիայի թվաքանակի վերականգնումից հետո:

Քուռի քառթակ – (Gobio persus)

Հայաստանում հազվադեպ հանդիպող տեսակ է: Գրեթե բոլոր կետերում այս տեսակը դուրս է մղվել ինվազիոն տեսակ հանդիսացող սովորական քառթակի կողմից: Աղստև գետում առաջին անգամ հայտնաբերվել է քուռի քառթակի եզակի նմուշ: Արդյունագործական նշանակություն չունի, սիրողական որսի օբյեկտ չէ: Ձկնատեսակի հիմնական ապրելավայրն են գետերի և լճերի հատակային ավազոտ-կոպիճավոր մասերը, կերային բազան կազմում են հատակային կենդանիները և հատակամերձ պլանկտոնը: Միջին երկարությունը 8-9 սմ է:

Արծաթափայլ լճածածան (Carassius auratus)

Հանրապետության համար ներմուծված տեսակ է: Աղստև գետի ավազանում արծաթափայլ ծածանը հանդիպում է 80-ականների կեսերից: Ամենայն հավանականությամբ Աղստև գետի ավազան է ներթափանցել Պարզ լճից, որտեղ սազանի, լայնաճակատի, սպիտակ ամուրի հետ միասին տարաբնակեցվել էր նաև արծաթափայլ ծածանը: Այսօր նախկինում տարաբնակեցված վերոհիշյալ ձկնատեսակներից Պարզ լճում մնացել է միայն արծաթափայլ ծածանը, որն առավել ճկուն և միջավայրի պայմանների փոփոխմանը հարմարվող ձկնատեսակ է: Նույն ժամանակահատվածում լճածածանը տարաբնակեցվել է նաև Գոշ լճում:

Աղստև գետում և նրա վտակներում լճածածանը հանդիպում է եզակի առանձնյակներով: Բավականին բազմաքանակ է Պարզ և Գոշ լճերում: Ամենայն հավանականությամբ գետում հայտնվում է ներքևում գտնվող ջրամբարներից ձվադրման նպատակով մայիս-հունիս ամիսներին բարձրանալու արդյունքում: Բազմացումից հետո այս ձկնատեսակը վերադառնում է ջրամբար, այսինքն լճածածանը լիմնոֆիլ տեսակ է և գերադասում է ապրել լճերում, ջրամբարներում և հոսքի ոչ մեծ արագություն ունեցող գետերում: Գոշ և Պարզ լճերում ձևավորվել են լճածածանի բազմաքանակ պոպուլյացիաներ: Այս էկոհամակարգերի բնական կերային բազան այլևս չի կարող բավարարել լճածածանի մեծ թվաքանակով և կենսազանգվածով պոպուլյացիայի պահանջները:

Բեղլուի, տառեխիկի կերային բազայի բաղադրամասերն են գետում ապրող հատակային կենդանիները՝ կողալողերը (Gammarus), թավաթների (Trichoptera), երկթևանիների (Diptera) և միօրիկների (Ephemeroptera) թրթուրները, սակավախոզան որդերը (Oligocheta), որոնց քանակը գետի որոշ հատվածներում բավական բարձր է :

1.3. ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

1.3.1. Բնակչությունը

Աղյուսակ 1. Իջևան քաղաքի բնակչության կազմը 2013թ. դրությամբ

		Մշտական			Առկա		
		Ընդամենը	Այդ թվում		Ընդամենը	Այդ թվում	
			իգական	արական		իգական	արական
1.	Բնակչության թվաքանակը/մարդ	21100	11050	10050	16600	8850	7750
2.	Տնային տնտեսությունների թվաքանակը	5100			5100		
3.	Այդ թվում՝ ժամանակավոր կացարաններում բնակվող(վագոն, տնակ)	40			40		
4.	Կիսակառույց տներում բնակվող	300			300		
5.	Ընտանեկան նպաստ ստացող տնային տնտեսությունների քանակը	620			620		
6.	Ընտանեկան նպաստի համակարգում փաստագրված տնային տնտեսությունների թվաքանակը	950			-		

1.3.2. Սոցիալական վիճակը

Աղյուսակ 2. Համայնքի բնակչության սոցիալական խմբերի ներկայացվածությունը

Հ/Հ	Խմբեր	Ընդամենը	Իգական	Արական
1.	Հաշմանդամներ	995	552	443
2.	Միակողմանի ծնողազուրկ երեխա	128	66	62
3.	Առանց ծնողական խնամքի երեխա	3	2	1
4.	Միայնակ մոր երեխա	96	58	38
5.	Ամուսնալուծված անձի երեխա	115	64	51
6.	Ոստիկանության հսկողության տակ գտնվող երեխա	1	-	-
7.	Կենսաթոշակառու	3350	1680	1670
8.	Միայնակ չաշխատող կենսաթոշակառու	240	130	110

Աղյուսակ 3. Համայնքում ծննդյան, մահվան, ամուսնությունների և ամուսնալուծությունների թիվը 2013թ. ընթացքում

1.	Ծնունդ	188
2.	Մահ	174
3.	Ամուսնություն	97
4.	Ամուսնալուծություն	20

1.3.2.1. Արտագաղթը

Իջևան քաղաքում 2013թ. դրությամբ բնակվում է 21.100 մարդ: Համայնքում հաշվառված առկա ընտանիքների թիվը կազմում է 5.100: Օտար երկիր է մեկնել 365 մարդ: Արտագնա աշխատանքի է մեկնել 1.133 մարդ:

1.3.2.2. Գործազրկությունը և աշխատանքով ապահովվածությունը

Իջևան քաղաքը համարվում է Տավուշի մարզի մարզկենտրոնը և ըստ Զբաղվածության տարածքային կենտրոնի տվյալների՝ 2014թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ Իջևանի տարածաշրջանի բնակիչներից 15.298-ը ապահովված է աշխատանքով, իսկ 1.699-ը գործազուրկ է: Այսինքն՝ տնտեսապես ակտիվ բնակչության թիվը կազմում է 16.997 մարդ, որոնց մեծ մասը կանայք են: Իջևանի տարածաշրջանի բնակչության գործազրկության մակարդակը 6.8% է:

1.3.3. Քաղաքի տնտեսությունը

Իջևանում էր գտնվում Անդրկովկասի ամենամեծ գորգագործական կոմբինատը, որը մեծ համբավ ուներ ողջ Խորհրդային Միությունում: Իջևանյան գորգագործության նմուշներն այսօր ևս պահպանվում են Հայաստանի պատմության թանգարանում: Մակայն ներկայումս այն մասնակի է գործում: Մասնակի են գործում նաև Իջևանի փայտամշակման և մեխանիկական գործարանները: Վերջինս տարիներ առաջ մեծ արդյունաբերական կենտրոն էր համարվում:

1.3.3.1. Արդյունաբերությունը

Քաղաքի մուտքի մոտ է գտնվում Իջևանի գինու գործարանը, որի գինիները մեծ համբավ ունեն ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ նրա սահմաններից դուրս: Վերջին տարիներին Իջևանում արտադրվում են նաև պահածոներ, բարձրորակ կոնյակ և օղի: Իջևանում նաև գործում է «Իջևան» հանքային ջրերի գործարանը և «Քարարտ» ձեռնարկությունը, որն իր տեխնիկական զինվածությամբ, արտադրանքի որակով

համապատասխանում է համաշխարհային շուկային ներկայացվող պահանջներին: Քաղաքում հաշվառված են և հաջողությամբ գործում են բազմաթիվ արտադրական և սպասարկման մասնավոր ձեռնարկություններ:

Նկ. 16. Իջևանի գինու գործարան

1.3.3.2. Տրանսպորտը և տրանսպորտային ցանցը

Քաղաքում կա 3 գործող երթուղի: Համայնքային ենթակայության ավտոճանապարհների, փողոցների, հրապարակների ասֆալտապատ մակերեսը 28.000 մ² է, որի մի մասը ունի վերանորոգման կարիք: Գործում է ներքաղաքային տրանսպորտ տաքսիներ և երթուղային տաքսիներ: Քաղաքի միջով է անցնում Երևան-Վրաստան միջպետական մայրուղին:

Հետիոտների և վարորդների հարմարավետությունն ապահովելու համար քաղաքապետարանը կատարել է կենտրոնական ճանապարհի լայնացման, ինչպես նաև նշագծումների թարմացման աշխատանքներ:

Նկ. 17. 18. Իջևանի կենտրոնը

Վերջերս քաղաքի բանուկ հատվածներում քաղաքապետարանի կողմից տեղադրվել են ճանապարհային երթևեկությունը կարգավորող լրացուցիչ նշաններ և ցուցանակներ:

Նկ. 19. Իջևանի շուկա

1.3.3.3 Առևտրի և սպասարկման ոլորտը

Իջևան քաղաքում առևտրի և այլ սպասարկման կետերը հիմնականում գտնվում են շուկայում և նրա շրջակայքում, որը ծանրաբեռնվածություն էր ստեղծել քաղաքի կենտրոնում: Առևտրային օբյեկտները գտնվում են գետափնյա փողոցներում, որոնք իրենց աղբը լցնում են գետը՝ դառնալով գետի աղտոտման պատճառ:

Իջևանը կառուցվել է մինչև 2010 թվականի համար մշակված գլխավոր հատակագծով, 30հազ. բնակչի համար:

1.3.4. Քաղաքի ինֆրակառուցվածքը

Քաղաքի կոմունալ տնտեսության համակարգը ներգրավում է 28.000 մ² մակերեսով ասֆալտապատ փողոցներ և հրապարակներ, 12 մեծ և փոքր կամուրջներ, 3 գերեզմանատներ: Հանգստի գոտիների ամբողջ մակերեսը կազմում է 28 հա, որոնք հիմնականում գտնվում են քաղաքի կենտրոնական և հարավային հատվածներում:

1.3.4.1. Կոմունալ տնտեսությունը

Քաղաքում կոմունալ սպասարկումն իրականացվում է քաղաքապետարանի համանուն բաժնի կողմից: Վերջինս իրականացնում է փողոցների մաքրման, կոշտ կենցաղային թափոնների հավաքման և տեղափոխման աշխատանքներ: Քաղաքապետարանը պարբերաբար փորձում է նոր լուծումներ գտնել աղբահանությունն ավելի պատշաճ կազմակերպելու համար: Վերջերս Ֆրանսիայի Վալանս քաղաքից Իջևան են բերվել ավլոդ, լվացող մեքենաներ, որոնք ավելի դյուրին են դարձնում քաղաքի մաքրման աշխատանքները: Քաղաքի կենտրոնական հատվածներն էլ ավելի մաքուր պահելու նպատակով 2014 թվականին քաղաքապետարանը քաղաքի բանուկ հատվածներում տեղադրել է նոր աղբամաններ և ձեռք բերել մայթերի սալաքարերի մաքրման համար նախատեսված «Karcher» ընկերության փոշեկուլ: Թեպետ քաղաքի կենտրոնական հատվածներում աղբահանությունը կատարվում է ամեն օր, այնուամենայնիվ կանոնավոր աղբահանություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ են նոր սարքավորումներ և ներդրումներ:

1.3.4.2. Հեռահաղորդակցությունը

Հեռահաղորդակցության ծածկույթը գործում է քաղաքի ամբողջ մակերեսով: Քաղաքում գործում են հեռակապ իրականացնող 5 ընկերություններ՝ Vivacell MTS, Beeline, Orange Armenia, Ucom, Rostelecome:

1.3.4.3. Էներգամատակարարումը և գազաֆիկացումը

Քաղաքում կան արտաքին լուսավորման ցանցեր: Քաղաքի փողոցների 80%-ը լուսավորված է: Ցանցի ընդլայնման աշխատանքներին զուգահեռ 2014 թվականին իրականացվել է էներգախնայողության ծրագիր. տեղադրվել են էներգախնայող լամպեր, քաղաքի արտաքին լուսավորության ցանցի հին լուսատուները, Էլեկտրահաղորդալարերը և լամպերը փոխարինվել են նորերով: Քաղաքը 99%-ով գազաֆիկացված է:

1.3.5. Առողջապահությունը

Քաղաքում գործում է բժշկական կենտրոն (Իջևանի ԲԿ ՓԲԸ) և պոլիկլինիկա (Իջևանի ԱԱՊԿ) ՓԲԸ: Իջևանի բժշկական կենտրոնը վերջերս է վերանորոգվել և հագեցվել գույքով: Քաղաքում աշխատում են արհեստավարժ բժիշկներ: ԱԱՊԿ-ն նույնպես մասնակիորեն վերանորոգվել է, տեղադրվել է թեքահարթակ հաշմանդամների

համար: Իջևանի քաղաքապետարանը 2014 թվականին պոլիկլինիկային է տրամադրել Ֆրանսիայի Վալանս քաղաքից տեղափոխված շտապօգնության մեկ ավտոմեքենա՝ հագեցած անհրաժեշտ բոլոր միջոցներով, և բուժօգնման համար անհրաժեշտ ժամանակակից սարքավորումներ:

1.3.6. Գիտությունը, կրթությունը և մշակույթը

Իջևան քաղաքում գործում են 4 հիմնական դպրոց, ավագ դպրոց, վարժարան, Եվրոպական կրթական տարածաշրջանային ակադեմիայի Իջևանի մասնաճյուղ, ԵՊՀ Իջևանի մասնաճյուղ, Տավուշի տարածաշրջանային պետական քոլեջ, Հայբուսակ բազային քոլեջ, 4 մանկապարտեզ, մարզադպրոց, 2 գրադարան, երաժշտական և արվեստի դպրոց, ֆուտբոլային մարզադաշտ: Իջևանն ունի 300 տեղանոց դահլիճով մշակույթի տուն և պատկերասրահ: Այս կրթական հաստատությունների մեծ մասը գրեթե վերջերս են վերանորոգվել և հագեցվել գույքով:

Աղյուսակ 4. Տվյալներ Իջևան քաղաքի դպրոցների մասին

	Դպրոցի անվանումը	Դասարանների թիվը	Աշակերտների թիվը
1.	Իջևանի թիվ 1 հիմնական դպրոց	16	480
2.	Իջևանի թիվ 3 հիմնական դպրոց	18	553
3.	Իջևանի թիվ 4 հիմնական դպրոց	13	284
4.	Իջևանի թիվ 5 հիմնական դպրոց	26	796
5.	Իջևանի վարժարան	6	186
6.	Իջևանի ավագ դպրոց	16	376

Եվրոպական կրթական տարածաշրջանային ակադեմիան գործում է 2010 թվականից: Ակադեմիայում կրթությունն իրականացվում է միայն հեռակա ուսուցման համակարգով: Ներկայումս ակադեմիայում գործում է 2 ֆակուլտետ.

- իրավագիտություն,
- միջազգային տնտեսական հարաբերություններ:

Ակադեմիայում սովորում է 55 ուսանող:

Երևանի պետական համալսարանի Իջևանի մասնաճյուղն ունի 4 ֆակուլտետ.

1. բնական գիտությունների ֆակուլտետ
 - ծրագրավորման և ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների ամբիոն,
 - ընդհանուր մաթեմատիկայի և բնագիտության ամբիոն,
2. տնտեսագիտական ֆակուլտետ
 - ընդհանուր տնտեսագիտության ամբիոն,
 - տուրիզմի կառավարման ամբիոն,
 - մշակութաբանության ամբիոն,
3. հումանիտար գիտությունների ֆակուլտետ
 - հայոց լեզվի և գրականության ամբիոն,
 - հայոց պատմության և հասարակագիտության ամբիոն,
 - մանկավարժության և հոգեբանության ամբիոն,
 - օտար լեզուների ամբիոն,
4. կիրառական արվեստի ֆակուլտետ
 - ծանկարի, գունանկարի և քանդակի ամբիոն,
 - դեկորատիվ-կիրառական արվեստի և դիզայնի ամբիոն:

Համալսարանում գործում է առկա և հեռակա ուսուցում: Առկա սովորող ուսանողների ընդհանուր թիվը 530 է, իսկ հեռակա սովորողներինը՝ 1002:

Նկ. 21. Երևանի պետական համալսարանի Իջևանի մասնաճյուղի մասնաշենք

Իջևանի մարզադպրոց. ունի 250- ից ավելի աշակերտ: Մարզադպրոցն ունի ազատ ոճի ըմբշամարտի, բռնցքամարտի, սամբո ըմբշամարտի, ֆուտբոլի, բազկամարտի և վոլեյբոլի խմբակներ: Քաղաքում գործում է նաև ֆուտբոլային մանկապատանեկան 2 ակումբ՝ Նիկարմ և Արնար, որոնք ունեն 5 մանկապատանեկան թիմեր և մասնակցում են Հայաստանի մանկապատանեկան առաջնության խաղերին: Ակումբներն իրենց տնային խաղերն անցկացնում են Արնար մարզադաշտում:

1.3.7. Վարչատարածքային կառույցները

Իջևանում են գտնվում Տավուշի մարզպետարանը և հանրապետական գործադիր մարմինները ներկայացնող կառույցների մարզային կազմակերպությունները:

1.3.8. Զանգվածային լրատվամիջոցները

Իջևանում բավականին ակտիվ է ՁԼՄ ոլորտը: Քաղաքի առաջընթացն ու խնդիրները մշտապես լուսաբանում է մարզային «Տավուշ» հեռուստաընկերությունը: Յուրաքանչյուր ամիս լույս է տեսնում «Իջևան» թերթը, որը պարբերաբար անդրադառնում է իջևանցու հոգսերին ու խնդիրներին: Գյուղատնտեսությամբ զբաղվող իջևանցիների մշտական խորհրդատուն «Ֆերմեր» ամսաթերթն է: Իջևանցիները քաղաքի նորություններին կարող են հետևել www.ijevancity.am և www.tavush.gov.am կայքերի միջոցով:

1.3.9. Քաղաքի տեսարժան վայրերը

Քաղաքի կենտրոնում է գտնվում Սբ. Ներսես Շնորհալի եկեղեցին: Վերջերս ուկրաինաբնակ բարերար եղբայրներ Անդրանիկ և Ֆրունզե Ղազարյանների նախաձեռնությամբ վերանորոգվել է քաղաքի կենտրոնից ոչ հեռու գտնվող Սբ. Ամենափրկիչ եկեղեցին: Իջևանի շրջակայքում 7-9-րդ դարերում կառուցվել են նաև Սբ. Աստվածածին և Սբ. Հովհաննես եկեղեցիները: Վերջերս մոսկվայաբնակ Արմեն և Արտակ Իսկանդարյանների հովանավորությամբ Մեծ եղենի 100-ամյա տարելիցի կապակցությամբ կառուցվել է բաց խորան:

Նկ. 22. Սբ. Ամենափրկիչ եկեղեցի

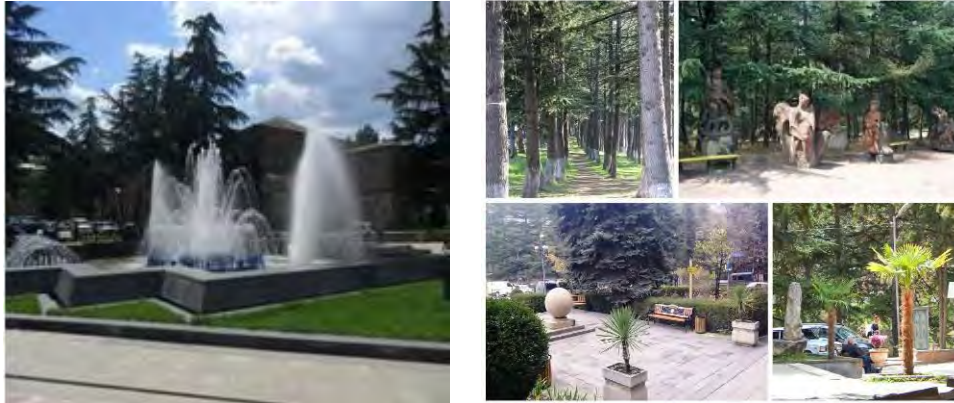
Նկ. 23. Սրբոց Նահատակաց բաց խորան

Իջևանի տեսարժան վայրերից են կենտրոնական հրապարակը, զբոսայգին, բուսաբանական այգին (Դենդրո պարկը), պատմաերկրագիտական թանգարանը և այլն:

Նկ. 24. Իջևանի պատմաերկրագիտական թանգարանը

1985-1991թվականներին Իջևանում կայացած քանդակի միջազգային սիմպոզիումում աշխարհի 20 երկրներից ժամանած նշանավոր քանդակագործներ իրենց մասնակցությունն են բերել՝ կերտելով մնայուն աշխատանքներ: Արդյունքում ստեղծվել է շուրջ 100 քանդակ՝ առավել շքեղ տեսք տալով քաղաքին: Իջևան համայնքի ղեկավար Վարդան Ղալումյանի մտահղացումը՝ վերականգնել ու նոր տեսք տալ իջևանյան քանդակներին, իրականություն դարձավ 2013 թվականին քաղաքապետարանի և ՓՄՁՁԱԿ-ի համատեղ աշխատանքի շնորհիվ: Մեկ ամսվա ընթացքում ոչ միայն վերականգնվեցին, այլ նաև ստեղծվեցին արվեստի նոր, ժամանակակից գործեր, որոնք տեղադրվել են Ազատամարտիկների հրապարակում:

Նկ. 25, 26. Իջևանի կենտրոնական գրոսայգիները

Յուրի Սամվելյանի «Մումիկ» ստեղծագործությունը կարմիր տուֆից է. Մումիկը կանգնած է ամբողջ հասակով: Գործը մոնումենտալ է, ստատիկ ու կուռ: Մումիկի դիմագծերը չեն նշմարվում, բայց առկա են միջնադարյան արվեստագետին ուղեկցող ատրիբուտները՝ իրանին սեղմված խաչաձև մուրճն ու կողքի խոյակը:

Նկ. 27. Յուրի Սամվելյան, «Մումիկ»

Նկ. 28. Բաղդասար Մարգարյան, «Վահագն վիշապաքաղ» Հեղինակը իր մտահղացումը ենթարկել է ընտրված քարի ձևերին ու չափին: Ներկայացված է գործողության գազաթնակետը, երբ հերոսը հասցնելու է վերջին, վիշապին տապալող մահացու 7-րդ հարվածը:

Վլադիմիր Տարականով, «Հայ շինարար»: Վ. Տարականովը եղեռնի որբուկներից մեկի՝ Ա. Թարխանյանի որդին է, մի սպայի, որը զոհվել է 1943 թ.: Քանդակագործը հիացած էր հայ մշակույթով և ճարտարապետությամբ. արդյունքն իր ստեղծած գործն

Նկ. 29. Վլադիմիր Տարսկանով, «Հայ շինարար»

է, որտեղ պատկերված է վարպետը. մի ձեռքում մուրճ է, իսկ մյուսին նստած է աղավնի: Վարպետի շուրջը տարբեր կենդանիներ և խորհրդանշաններ են պատկերված: Նրա գլուխը առնված է կամարի մեջ: Քարի հակառակ կողմում տարբեր երևակայական էակներ են, օձեր: Այստեղ շինարարը նույնացվել է սրբազան էակների՝ զվարթունների հետ, որոնց հանձարը հակադիր է քառասային, դիվական ուժերին. ուժեր, որոնց լավ էր ճանաչում պատանեկան տարիները գերմանական աշխատանքային ճամբարում անցկացրած արվեստագետը:

Բաղդասար Սարգսյանը Արցախյան շարժման հետ կապված իր մտահոգումն իրագործելու համար ընտրեց իջևանյան ֆելզիտ քարը, որն ունի գունային բազմազան հնարավորություններ: Պատկերված է գետնին ընկած, հենց նոր նահատակված

զինվորը, որի դիմագծերն են նշմարվում միայն, սակայն մանրամասնորեն է վերարտադրված զավակին գրկած մոր կերպարը: Նա իր հագուստով, կարծես «թներով» գրկել է որդուն, բայց այդ թևը, կարծես, մի վահան լինի: Գործը կոչվում է «Տիդայի»:

Նկ. 30. Բաղդասար Սարգսյան, «Տիդայի»:

Քաղաքի տարբեր հատվածներում տեղադրված են նաև հուշահամալիրներ, որոնք նվիրված են հայրենիքի պաշտպանության համար զոհված ազատամարտիկներին:

2. ՔԱՂԱՔԻ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ

2.1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Մինչև 90-ական թվականները Իջևան քաղաքով անցնող Աղստև գետի ջրերն աղտոտում էին Դիլիջանի Իմպուլս գործարանը (ծանր մետաղներով) և Իջևանի գորգագործական կոմբինատը (ներկանյութերով): Այժմ գետն աղտոտող արդյունաբերական ձեռնարկություններ չկան: Սակայն գետի ափին գտնվող բնակավայրերի բնակիչներն իրենց կենցաղային թափոնները հաճախ լցնում են գետը: Գետ են լցվում նաև շրջակա բնակավայրերի կոյուղաջրերը: Իջևան քաղաքի կենտրոնում առևտրի և սննդի բազմաթիվ օբյեկտներ գտնվում են Աղստևի ափին, դրանք կախված են գետի վրա: Այդ օբյեկտներից սննդի մնացորդներ, պոլիէթիլենային շշեր և պարկեր, ստվարաթղթից արկղեր են լցվում գետը: Անձրևաջրերից առաջացող վարարումները աղբը քշում են գետն ի վար: Տարին 2 անգամ քաղաքապետարանը ծանր տեխնիկայի օգնությամբ իրականացնում է Աղստև գետի հունի մաքրման աշխատանքներ:

2.1.1. Ջրային ռեսուրսների որակը

Աղստև գետը, հոսելով խոշոր քաղաքների և գյուղերի միջով, իր վրա է կրում մարդածին ազդեցության հետևանքները: Այսպես, ՀՀ բնապահպանության նախարարության «Շրջակա միջավայրի վրա ներգործության մոնիթորինգի կենտրոնի» 2010 թ. օգոստոս ամսվա դիտանցի տվյալների համաձայն, Աղստև գետից վերցված փորձանմուշներում գերազանցվել են նիտրիտ (2,5-4,5 անգամ), ամոնիում (Դիլիջան քաղաքից ներքև ընկած հատվածներում 2,1 անգամ) իոնների, ալյումինի (3,9-8,4 անգամ), վանադիումի (3,0-7,0), քրոմի (սահմանի մոտ 2,0-3,0 անգամ), մանգանի (1,9-3,0) և պղնձի (2,0 անգամ) սահմանային թույլատրելի նորմերը: Աղստև գետի՝ Իջևան քաղաքից վերև ընկած հատվածում լուծված թթվածնի պարունակությունը կազմել է 5,24 մգ/դմ³: Որոշված մյուս ցուցանիշների պարունակությունները, այդ թվում՝ ԹԿՊ₅ –ի մեծությունը, գտնվել են թույլատրելի նորմերի սահմաններում:

Աղյուսակ 5. Աղստև գետի վերին, միջին և ստորին հոսանքների ջրի որակը ըստ EBI ինդեքսի

	I դիտակետ	II դիտակետ	III դիտակետ	II դիտակետ	III դիտակետ
Բնդեքսի միավոր	8	6	8	8	7
Ջրի որակ	Լավ	Բավարար	Լավ	Լավ	Բավարար

Աղստն գետի ջրի որակը գնահատվում է «բավարարից լավ»: Ջրի որակի միջին արժեքները օրգանական աղտոտման աղբյուրների ազդեցության հետևանք են, որոնք առկա են գետի հոսքի ամբողջ երկայնքով:

Ըստ Աղստն գետի մանրէաբանական ցուցանիշների՝ ջրի որակը (ըստ Ամբրագենի դասակարգման) գնահատվում է հետևյալ կերպ.

Գետի ակունք «մաքուր- թույլ աղտոտված»

Դիլիջանից ներքև «չափավոր-ուժեղ աղտոտված»

Իջևանից ներքև «թույլ աղտոտված- չափավոր աղտոտված»

Աղյուսակ 6. Սապրոֆիտ մանրէների քանակը բջիջ/մլ Աղստն գետի տարբեր հատվածներում

Դիտակետ	20	37	Կոլի ինդեքս	
Ակունք	2000	320	700	«մաքուր- թույլ աղտոտված»
Դիլիջանից ներքև	60000	8000	240000	«չափավոր-ուժեղ աղտոտված»
Իջևանից ներքև	22400	720	24000	«թույլ աղտոտված- չափավոր աղտոտված»

Բայց և այնպես Աղստն գետում բավականին շատ ձկնատեսակներ կան՝ քուռի բեղլու, կարմրախայտ, քուռի կողակ, հայկական տառեխիկ, կովկասյան թեփուղ, սպիտակաձուկ, լերկա-ձուկ, քուռի քառթակ, արծաթափայլ լճածածան:

Գետի ջուրը քաղաքապետարանն օգտագործում է ծառերը և կանաչապատ տարածքները ոռոգելու, ինչպես նաև փողոցները լվանալու համար: Կանաչապատ և հանգստի գոտիների տարածքները կազմում են 33.5 հա: Գետի ջուրն օգտագործվում է նաև քաղաքից հյուսիս գտնվող համայնքների հողերը (ցանքատարածքները) ոռոգելու համար: Սանմաքրման ենթակա փողոցների տարածքը կազմում է 25.5հա:

Նախկինում ջրագծերի մաշվածության պատճառով ջրամբարներում կուտակված ջուրը սպառողներին էր հասնում 60%-ով: 2014 թվականին «Բաղրամյանշին» ԲԲԸ-ի կողմից կատարվել են խմելու ջրագծի ցանցի հիմնանորոգման աշխատանքներ: Արդյունքում նորոգվել են նաև խմելու ջրագծի ներքին ցանցերը, փոխվել են հին խողովակաշարերը: Ծրագիրը շարունակվում է նաև 2015 թվականին՝ հնարավորություն ընձեռելով ջրամբարներում կուտակված ջուրն օգտագործել ամբողջությամբ:

Իջևան քաղաքի մերձակայքը հարուստ է ստորգետնյա բարձրորակ ջրերով: Որպես խմելու ջուր Իջևանն օգտագործում է 9 ջրաղբյուր՝ Քարքարուտ (Չինգիլ), Անապատ, Սպիտակջուր, Ջրաձոր, Գետափնյա, Գետահովիտ, Գմբեթ, Խոզմարագ, Գոմերիթալա, որոնք սառնորակ, քաղցրահամ ջրեր են: Տարեկան ջրօգտագործումը կազմում է մոտ 6 մլն մ³: Իջևանը այն եզակի քաղաքներից է, որը խմելու համար օգտագործում է միայն

աղբյուրների ջուր: Վերջին տարիներին էլ ավելի է լավացել Իջևանի ջրամատակարարումը:

2.1.2. Հողային ռեսուրսների համակարգը

Քաղաքի հողային տարածքը կազմում է 462 հա: Իջևանի հողերը ունեն նստվածքային այլուվիալ-պրոպյուվիալ ծագում: Հողի մեխանիկական անալիզից պարզվել է, որ քաղաքի շրջակա տարածքներում (հատկապես բուսաբանական այգում) գերակշռում են կավաավազային և կավային հողերը:

Թեթև և միջին կառուցվածք ունեն հողերի մոտ 20%-ը, ավազակավային են մոտ 6%-ը:

Ագրոքիմիական անալիզով պարզվել է, որ հողերի ռեակցիան տատանվում է համարյա չեզոքից մինչև թույլ հիմնայինի սահմաններում ($P_{H}=6.4-7.8$): Հողում հանքային էլեմենտների պարունակությունը փոփոխական է և տատանվում է հետևյալ սահմաններում՝ ազոտ՝ 1- 35.5, ֆոսֆոր՝ 2-310, կալիում՝ 0.7-115, կալցիում՝ 8-122, մգ/100գ:

Քաղաքն ամբողջովին շրջապատված է անտառներով: 1990-ական թվականներին ջեռուցման համակարգի բացակայությունը, էներգետիկ ճգնաժամը բերեցին նրան, որ բնակչության կողմից հատվեցին քաղաքամերձ անտառները: Նման վիճակը պատճառ է դարձել խմելու ջրի քանակի նվազեցմանը, սելավաջրերի ներխուժմանը:

2.2. ԹԱՓՈՆՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ

Քաղաքում չկա թափոնների վերամշակման համար նախատեսված հատուկ կենտրոն. չկան աղբի համար առանձնացված աղբամաններ, որը թույլ կտար թափոնների վերամշակման նպատակով իրականացնել առանձնացված աղբահանություն: Իջևանում աղբահանությունն իրականացվում է քաղաքապետարանի ենթակայության «Իջևանի քաղաքային կոմունալ ծառայություն» հիմնարկի կողմից: Շաբաթական 4 անգամ կոմունալ ծառայության աղբատար մեքենաները շրջում են շենքերի բակերով, սեփական տների մոտ տեղակայված աղբամանների մոտով և հավաքում կենցաղային աղբը:

2.2.1. Աղբավայրերը

Քաղաքից դուրս տարվող աղբը թափվում է քաղաքից 5կմ հեռավորության վրա գտնվող բացօթյա աղբավայրում, որը ստեղծվել է 1960-ական թվականներին և բարեկարգվել 1999 թվականին:

Նկ. 32. Իջևանի աղբավայրը

2013 թվականին քաղաքապետարանի կողմից կրկին կատարվել են աղբավայրի բարեկարգման աշխատանքներ: Աղբավայրը գտնվում է քաղաքի գլխավոր մայրուղուն շատ մոտ: Աղբավայրի համար հատկացված տարածքը 3 հա է:

Տարեկան աղբավայր է տեղափոխվում 4 հազար տոննա կենցաղային աղբ: Քաղաքում ամենօրյա սանիտարական մաքրման է ենթարկվում 17 հա տարածք: Օրական աղբավայր է տեղափոխվում 25մ³ աղբ:

2.2.2. Արդյունաբերական և կենցաղային թափոնների աղբահանությունը

Իջևան քաղաքում արդյունաբերական վտանգավոր թափոններ չեն գոյանում: Հիվանդանոցային թափոնները այրման նպատակով տեղափոխվում են համապատասխան շինություն: Սակայն այսօր քաղաքը չունի այդ նպատակին ծառայող համապատասխան ոչ մի սարքավորում:

3. ԱՂՏՈՏՄԱՆ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԸ

3.1. ՄԹՆՈՂՈՐՏԱՅԻՆ և ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱՆԵՏՈՒՄՆԵՐԸ

Մինչև 1990-ական թվականները Իջևանում գործել են խոշոր գործարաններ՝ գորգագործական, փայտամշակման, մեխանիկական (գյուղգործիքների) և զինու: Այժմ գործում են զինու գործարանը և արտադրական փոքր հզորություններով՝ փայտամշակմանը: Իջևան քաղաքի օդն աղտոտող մոտակա օբյեկտը ասֆալտբետոնի գործարանն է, որը գտնվում է քաղաքից մոտ 4 կմ հեռավորության վրա, և 2 փոքր գաջի արտադրամասերը՝ մոտ 2 կմ հեռավորության վրա: Իջևանում քիչ են արդյունաբերական ձեռնարկությունները: Ուստի արդյունաբերական արտանետումներով մթնոլորտային օդը չի աղտոտվում, և մեծ քանակով արդյունաբերական թափոններ գոյանում: Իջևան քաղաքի միջով անցնում է միջպետական, միջազգային ավտոմայրուղին: Անձնական ավտոմեքենաների թվի արագ աճը, ինչպես նաև այն, որ քաղաքը չունի շրջանցիկ ճանապարհներ միջազգային երթուղով տրանսպորտի շարժի փոփոխման համար, և այն անցնում է քաղաքի կենտրոնական փողոցով, նպաստում է օդի աղտոտմանը և աղմուկի շատացմանը: Ընդ որում բավականին շատ են արտերկիր եկող և երկրից մեկնող ծանր բեռնատարները: Շենքերի և առանձնատների ջեռուցման և տաք ջրի ստացման համար Իջևանում հիմնականում օգտագործում են փայտ և բնական գազ: Իջևանում ընդունված չէ ածուխ այրելը: Փայտի այրման հետևանքներից է ապօրինի ծառահատումների թվի մեծացումը:

3.2. ՀՈՍՔԱՋՐԵՐԸ

Քաղաքում մասնակի է գործում արտաքին ջրահեռացման համակարգը, որի պատճառով անձրևներից հետո քաղաքի կենտրոնական փողոցները լցվում են բերվածքներով և տիղմով: Կեղտաջրերի կառավարման հարցերը քաղաքի համար դեռևս խնդիր են համարվում: Քաղաքը չունի կոյուղու կոլեկտոր, կեղտաջրերի մաքրման կայան, և հոսքաջրերը առանց մաքրման լցվում են Աղստև գետը: Գետ են լցվում նաև անձրևաջրերը: Անձրևաջրերի հավաքման համակարգը չի գործում: Հեռացվող կոյուղաջրերի քանակը կազմում է 2.5մլն/մ³:

4. ՔԱՂԱՔԱՅԻՆԵՐԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

4.1. ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Իջևանում գործում են պոլիկլինիկա և հիվանդանոց, որը բնակիչներին հնարավորություն է տալիս համապատասխան բուժօգնություն ստանալ:

4.1.1. Հիվանդությունների տարածվածությունը

Իջևան քաղաքում, ի տարբերություն Հայաստանի Հանրապետության այլ քաղաքների, չեն գրանցվել սուր համաճարակային հիվանդությունների բռնկումներ:

Ըստ Իջևանի պոլիկլինիկայի (ԱԱՊԿ) տվյալների՝ Իջևան քաղաքում հիմնականում տարածված են հետևյալ հիվանդությունները.

- Սիրտ-անոթային հիվանդություններ. տարածված են մեծահասակների շրջանում՝ 2649 մարդ:
- Շաքարային դիաբետ . տարածված է 50-ից բարձր տարիքային խմբի մոտ՝ 800 մարդ:
- Քաղցկեղ. տեղեկատվություն չկա:
- Ոչ տոքսիկ խալիպը (ԶՈԲ). կապված յոդի պակասի հետ համարվում է շատ տարածված հիվանդություն:
- Սուր շնչառական հիվանդություններ. հիմնականում տարածված են երեխաների շրջանում:

5. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԱՏՉԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ

Երևանի պետական համալսարանի Իջևանի մասնաճյուղում գործում է բնագիտական ֆակուլտետի «Բնապահպանություն և բնօգտագործում» բաժինը, որտեղ ուսանողները ստանում են որակյալ կրթություն: Գործում է նաև Բնապահպանության նախարարության բնապահպանական պետական տեսչության Տավուշի տարածքային կազմակերպությունը, որի միջոցով բնակիչները ստանում են բնապահպանական

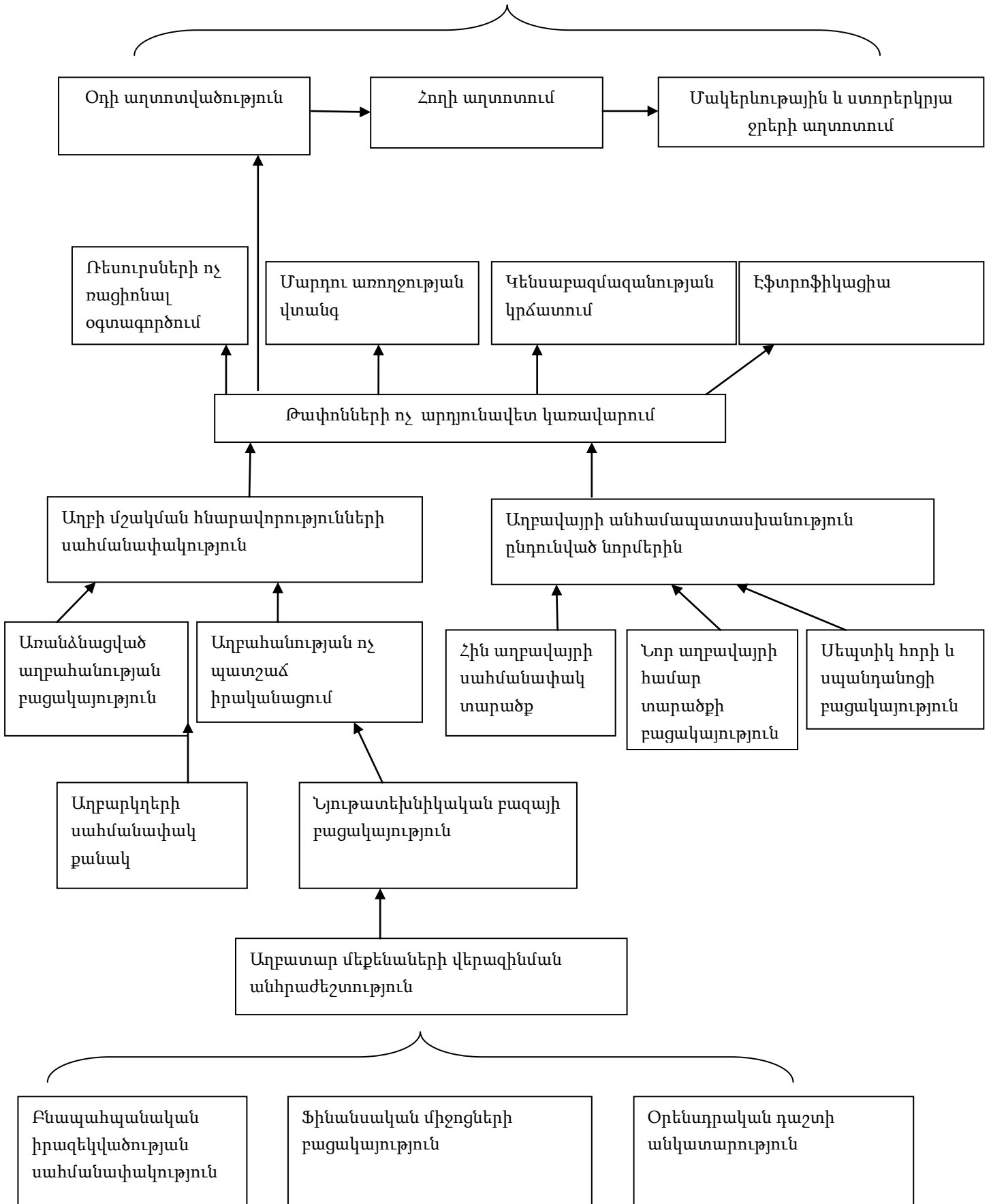
տարաբնույթ տեղեկատվություն: Էկոլոգիա առարկա է դասավանդվում նաև դպրոցներում:

6. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄՈՆԻԹՈՐԻՆԳ

Բնապահպանության նախարարության բնապահպանական պետական տեսչության Տավուշի տարածքային կազմակերպության կողմից կատարվում են մոնիթորինգային հետազոտություններ:

ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԾԱՌ «Թափոնների ոչ արդյունավետ կառավարում»

Կենսամակարդակի անկում

ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԻ ԾԱՌ

Արդյունք	Վերամշակված թափոններ (կրկնակի օգտագործման ենթակա), առկա են թափոնների վնասագերծման մեխանիզմներ, սեպտիկ հոր և սպանդանոց:	Առկա են նյութատեխնիկական բազա, և մեծ աղբավայր:	Համապատասխան սարքավորումների առկայություն, անթափոն արտադրություն, կանաչապատ տարածքների ընդլայնում:
Ռազմավարական նպատակ	Թափոնների արդյունավետ կառավարում		
Մարտավարական նպատակ	Վերամշակված և վնասագերծված թափոններ (արտադրական, կենցաղային, հիվանդանոցային):	Ժամանակակից պահանջներին և սանիտարահիգիենիկ նորմերին համապատասխան նոր, մեծ աղբավայրի առկայություն:	
Խնդիրներ	Ձեռք բերել տեսակավորված աղբարկղեր: Ստեղծել աղբի տարանջատման և վերամշակման մեխանիզմներ: Ներդնել թափոնների վնասագերծման սարքավորումներ և ֆիլտրեր: Ստեղծել սեպտիկ հոր և սպանդանոց:	Կառուցել աղբավայր: Ներդնել նյութատեխնիկական բազա	
Գործողություններ	Տեսակավորված աղբարկղերի տեղադրում: Աղբի դասակարգում, տեսակավորված աղբի վերամշակում, սարքավորումների տեղադրում, ֆիլտրերի տեղադրում: Հիվանդանոցային թափոնների ճիշտ այրման կազմակերպում, սեպտիկ հորի և սպանդանոցի ստեղծում:	Ընտրել համապատասխան տարածք: Նախագծել և ստեղծել աղբավայր: Սահմանել աղբավայրի շահագործման նորմեր: Պահպանել աղբավայրի ճիշտ շահագործման նորմերը, աղբավայրի կառուցում և շահագործում: Նյութատեխնիկական բազայով համալրում:	Համապատասխան սարքավորումների ձեռքբերում: Անթափոն արտադրության կազմակերպում: Տարածքների կանաչապատում:

Գործողությունների պլան Իջևան քաղաքի համար

Թափոնների արդյունավետ կառավարում							
Մարտավարություն	Խնդիր	Գործողություն	Պատասխանատու	Ժամկետ	Արժեք	Ինդիկատորներ	
1	2	3	4	5	6	7	
Վերամշակված և վնասագերծված թափոններ	Առանձնացված աղբահանության կազմակերպում մինչև 2017թ.	Համապատասխան կազմակերպության հետ պայմանագրի կնքում	Քաղաքապետարան	2016թ. հունվար-փետրվար		Պատրաստի նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի փաթեթի առկայություն	
		Տեսակավորված աղբարկղերի ձեռքբերում	Քաղաքապետարան	2016թ. փետրվար-մարտ		Տեսակավորված աղբարկղերի առկայություն	
		Տեսակավորված աղբարկղերի տեղադրում	Քաղաքապետարան	2016թ. մարտ-ապրիլ		Տեսակավորված աղբարկղերի առկայություն	
		Աղբահանություն իրականացնող համապատասխան տրանսպորտի ձեռքբերում	Քաղաքապետարան	2018թ. մարտ-ապրիլ	1 ավտոմեքենայի արժեքը 30մլն դրամ	Աղբահանություն իրականացնող համապատասխան տրանսպորտի ձեռքբերում	
		Առանձնացված աղբահանության իրականացում			2018թ. մարտ-ապրիլ		Երկրորդային հումքի առկայություն
	Տեսակավորված աղբի վերամշակման մեխանիզմների մշակում մինչև 2018թ.	Նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի կազմում	Քաղաքապետարան	2016թ. ապրիլ-դեկտեմբեր			Պատրաստի նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի փաթեթի առկայություն
		Աղբի վերամշակման արտադրամասերի ստեղծում (թուղթ, մետաղ, պլաստիկ)			2018թ. դեկտեմբեր		
		Տեսակավորված աղբի հատկացում համաձայն կնքված պայմանագրերի	Քաղաքապետարան		2019թ. հունվար		Տեսակավորված աղբի առկայություն
		Տեսակավորված աղբի վերամշակում	Քաղաքապետարան		2019թ. փետրվար		Վերամշակված աղբի առկայություն

		Կոմպոստավորման գործընթացի կազմակերպում		2018թ.	Տերևներ հավաքող 1 սարքի արժեքը՝ 270 000 դրամ: Կոմպոստը խառնող մեքենայի արժեքը՝ 24 մլն դրամ:	Կոմպոստի առկայություն
	Թափոնների վնասագերծման և մեխանիզմների մշակում:	Նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի կազմում:	Քաղաքապետարան	2016թ.		Պատրաստի նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի փաթեթի առկայություն:
		Անհրաժեշտ սարքավորումների ձեռքբերում և տեղադրում:	Քաղաքապետարան	2017թ.		Սարքավորումների առկայություն:
		Սեպտիկ հորի և սպանդանոցի նախագծում:	Քաղաքապետարան	2016թ.		Ֆիլտրերի առկայություն:
	Սեպտիկ հորի և սպանդանոցի համապատասխան տարածքի ընտրություն:	Քաղաքապետարան	2016թ. փետրվար-մարտ		Սեպտիկ հորի և սպանդանոցի տարածքի առկայություն:	
	Նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի կազմում:	Քաղաքապետարան	2016թ. ապրիլ-հոկտեմբեր		Պատրաստի նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի փաթեթի առկայություն:	
		Սեպտիկ հորի և սպանդանոցի կառուցում:	Քաղաքապետարան	2017թ.		
		Հիվանդանոցային թափոնների վնասագերծման սարքավորումների ձեռքբերում:	Քաղաքապետարան, բուժհաստատություններ	2018թ.-2019թ.		Վնասագերծված հիվանդանոցային թափոններ
Գործող աղբավայրի համապատասխանեցում ժամանակակից սանիտարական նորմերին:	Հին աղբավայրի ռեկուլտիվացիա	Աղբավայրի չեզոքացման միջոցառումների պլանավորում	Քաղաքապետարան	2018թ.		
		Աղբավայրի չեզոքացման միջոցառումների իրականացում:	Քաղաքապետարան պայմանագրով աշխատող կազմակերպություն:			

	Նոր աղբավայրի կառուցում	Համապատասխան տարածքի ընտրություն :	Քաղաքապե- տարան	2016թ.		Աղբավայրի համապատաս- խան տարածքի առկայություն:
		Մրցույթի կազմակերպում:	Քաղաքապե- տարան	2016թ. մարտ- հունիս		Հաղթող կազմակերպության առկայություն:
		Նախագծանախա- հաշվային փաստաթղթերի կազմում:	Քաղաքապե- տարան, Հաղթող կազմակերպ ություն	2016թ. հուլիս- դեկտեմբեր		Պատրաստի նախագծա- նախահաշվային փաստաթղթերի փաթեթի առկայություն:
		Աղբավայրի կառուցում և շահագործում	Քաղաքապե- տարան	2017- 2018թթ.		Կառուցված և շահագործվող աղբավայրի առկայություն:
Բարեկարգ քաղաք	Բնապահպանա կան դաստիարակու թյուն	Քաղաքում և հարակից տարածքներում շաբաթօրյակների կազմակերպում	Քաղաքապե- տարան, Ուսումնական և հաստատությ ուններ Քաղաքում գործող այլ կազմակերպ ություններ:	Պարբերաբ ար	Յուրաքանչյու ր տարի` 400 000 դրամ	Մաքուր քաղաք և հարակից տարածքներ:
	Բնապահպանա կան վարքագծի ձևավորում:	Տարածքների կանաչապատում	Քաղաքապե- տարան	2016- 2017թթ.	Յուրաքանչյու ր տարի` 800 000 դրամ	Կանաչապատ տարածքների ընդլայնում:

Իջևան քաղաքի շրջակա միջավայրի տեղական բնապահպանական գործողությունների պլանի ստեղծմանն աջակցել են բնապահպան, քիմիկոս Սամսոն Շահնազարյանը և Իջևանի քաղաքապետարանը:

Փաստաթղթի ստեղծման ժամանակ հեղինակներն օգտվել են հետևյալ գրականությունից.

1. Իջևանի քառամյա զարգացման ծրագիր (ինտերնետային կայքից):
2. ՀՀ ԳԱԱ հիդրոէկոլոգիայի և ձկնաբանության ինստիտուտի հաշվետվություններ:
3. Իջևանի զբաղվածության տարածքային կենտրոնի տեղեկատվություն:
4. Իջևանի պոլիկլինիկայի տվյալներ:
5. Հայաստանի բնաշխարհ, 2006, Երևան: